

Σημειώματα

Institute of Diplomacy and Global Affairs

Δημήτρης Σκάλκος

«Ευημερία, Μαρασμός και Μεταρρυθμίσεις - μία θεσμική προσέγγιση»

Τρίτη 3 Απριλίου 2012,
Ινστιτούτο Διπλωματίας & Διεθνών Εξελίξεων

Περίληψη εισήγησης

Η εισήγηση ξεκίνησε με την πραγμάτευση του ζητήματος της σημασίας και του ρόλου των τυπικών και άτυπων θεσμών στις οικονομικές επιδόσεις των κρατών. Οι θεσμοί «κανοναρχούν» τη συμπεριφορά των οικονομικών δρώντων, διαμορφώνουν τη «δομή των κινήτρων», επηρεάζουν τις προσδοκίες των ατόμων και, σε τελική ανάλυση, καθορίζουν τις επιλογές τους. Το κατάλληλο θεσμικό περιβάλλον μπορεί να μεγιστοποιήσει την αποδοτικότητα των αγορών μειώνοντας τα κόστη συναλλαγών. Έγινε μια κατηγοριοποίηση των θεσμών σε «περιεκτικούς» (inclusive) και «εξαγωγικούς» (extractive) οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς και αναδείχτηκε η σημασία των θεσμικών ρυθμίσεων (κράτος δικαίου, διάκριση εξουσιών, ιδιοκτησιακά δικαιώματα, εγγύηση συμβάσεων, πρόσβαση και στήριξη των αγορών-υποδομές, κ.ά.) μέσα από μια σειρά ιστορικών παραδειγμάτων χωρών που ακολούθησαν διαφορετικές «τροχιές ανάπτυξης».

Στο δεύτερο μέρος της εισήγησης, αναλύθηκε το ζήτημα της «θεσμικής αρχιτεκτονικής» και ο συσχετισμός των παραγόντων που καθορίζουν τη δυναμική διαδικασία θεσμικής σταθερότητας και αλλαγής.

1. Οι οικονομικοί θεσμοί καθορίζουν τον συνολικό παραγόμενο πλούτο αλλά και την αναδιανομή του.
2. Η πολιτική εξουσία (ισχύς) καθορίζει τη μορφή και τη λειτουργία των οικονομικών θεσμών.
3. Οι πολιτικοί θεσμοί καθορίζουν τη νομικά κατοχυρωμένη (de jure) πολιτική εξουσία.
4. Η αναδιανομή των πόρων καθορίζει την υπαρκτή (de facto) πολιτική εξουσία (ισχύ).

Στο τρίτο μέρος, η εισήγηση πραγματεύτηκε ζητήματα πολιτικής οικονομίας των μεταρρυθμίσεων. Αναφορικά με το *περιεχόμενο των μεταρρυθμίσεων*, τονίστηκε ότι δεν υπάρχει μια μοναδική συνταγή και οι θεσμικές ρυθμίσεις πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις απαιτήσεις κάθε εθνικής οικονομίας. Ως προς την

Σημειώματα

Institute of Diplomacy and Global Affairs

τεχνική προώθησης των μεταρρυθμίσεων, υπογραμμίστηκαν κάποιοι υποστηρικτικοί παράγοντες που φαίνεται να αναδεικνύονται μέσα από τη διεθνή εφαρμογή μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων:

- 1.η ύπαρξη ευρείας κοινωνικής συναίνεσης, καθώς πέρα από την πολιτική νομιμότητα, η κοινωνική νομιμοποίηση έχει σπουδαία σημασία,
- 2.η ύπαρξη ισχυρής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας,
- 3.η αποζημίωση των «χαμένων» (losers) των μεταρρυθμίσεων, προκειμένου να καμφθούν οι αντιστάσεις τους,
- 4.η επιτάχυνση της απόδοσης των μεταρρυθμίσεων (winners), ώστε να γίνουν ορατά τα οφέλη σε ευρύτερες ομάδες του πληθυσμού, προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη στήριξη του μεταρρυθμιστικού προγράμματος.

Αναλύθηκε το ζήτημα της *ταχύτητας-χρόνου εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων* Γρήγορη εφαρμογή του μεταρρυθμιστικού προγράμματος, μια θεραπεία-σοκ «από τα πάνω», προκειμένου να αδρανοποιηθούν τα αρνητικά κοινωνικά αντανάκλαστικά, ή αντίθετα, διαμόρφωση ενός ευρύτερου «κοινωνικού consensus» με τις θιγόμενες κοινωνικές ομάδες;

Αναδείχτηκε το ζήτημα της *έκτασης των μεταρρυθμίσεων*. Εάν, δηλαδή, είναι επιθυμητό να εισαχθούν όλες μαζί, ή αντίθετα σταδιακά ώστε να αυξηθούν οι πιθανότητες επιτυχούς υλοποίησής τους.

Ακόμη, προσεγγίστηκαν μια σειρά επιμέρους ζητημάτων, όπως η ορθότητα της αντίληψης ότι «η κρίση διευκολύνει της εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων» και ότι «τα πράγματα δεν θα καλυτερεύσουν πριν γίνουν χειρότερα», οι οποίες δεν επιβεβαιώνονται από τα εμπειρικά δεδομένα. Μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες ερμηνείες επικεντρώνεται στο βαθμό κοινωνικής συνοχής. Όσο μεγαλύτερη είναι η οικονομική και κοινωνική ανισότητα, τόσο μεγαλύτερη δυσπιστία υπάρχει για τους σκοπούς της κυβέρνησης. Σε κάθε περίπτωση, η εμφάνιση της κρίσης δεν επαρκεί για τη στήριξη των μεταρρυθμίσεων. Τούτο οφείλεται στον «πόλεμο χαρακωμάτων» μεταξύ των προσοδοθηρικών ομάδων και στην αβεβαιότητα της κατανομής σε αυτές του σχετικού κόστους των μεταρρυθμίσεων. Σε αυτή την περίπτωση, μοιάζει ορθολογικό κάθε ομάδα να περιμένει να αναλάβει το κύριο βάρος της προσαρμογής η άλλη ομάδα. Συχνά, οι ανταγωνισμοί μεταφέρονται στο πεδίο των κομματικών ανταγωνισμών καθώς, οι κυβερνήσεις υπολογίζουν την πιθανότητα να αντικατασταθούν από άλλες κυβερνήσεις με διαφορετικές αναδιανεμητικές λογικές.

Στο τελευταίο μέρος, ο ομιλητής προσέγγισε τη σημερινή κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας πρώτιστα ως αποτέλεσμα *θεσμικής αποτυχίας* (institutional failure), καθώς η

Σημειώματα

Institute of Diplomacy and Global Affairs

Ελλάδα δεν ανταποκρίθηκε στις αυξημένες απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης και στην πρόκληση του εξευρωπαϊσμού, προσαρμόζοντας κατάλληλα τους θεσμούς της.

Τέλος, τονίστηκε ο *παράγοντας της ιδεολογίας* και της πολιτικής κουλτούρας ως ανασταλτικός παράγοντας της αναγκαίας θεσμικής προσαρμογής. Το ιδεολογικό παράδειγμα που κυριάρχησε μεταπολιτευτικά προσάρμοσε σταδιακά τους θεσμούς, συμπεριφορές και νοοτροπίες στις επιταγές του κρατισμού, της προσοδοθηρίας και ενός εσφαλμένου κρατισμού (Χάγιεκ). Και αντίστροφα, υπονόμωσε τη διάθεση δημιουργίας, την υγιή επιχειρηματικότητα, την ανάληψη πρωτοβουλίας, την κοινωνική προσφορά-αυτές, δηλαδή, τις ιδέες που συγκροτούν το αξιακό πλαίσιο του δυτικού φιλελευθερισμού. Χωρίς τις κατάλληλες ιδέες, οι θεσμοί είναι καταδικασμένοι να παραμείνουν «κούφιας» ρυθμίσεις, «κενό γράμμα», και αναπόφευκτα σταδιακά να εκφυλιστούν.

Ωστόσο τονίστηκε ότι, δεν υπάρχει τίποτε νομοτελειακό που να καθιστά εκ των προτέρων καταδικασμένες τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού. Απαιτείται η συστράτευση εκείνων των πολιτικών, κοινωνικών και πνευματικών δυνάμεων, οι οποίες θα κατανοήσουν τις ανάγκες της χώρας, θα τις ιεραρχήσουν σε ένα πολιτικό και μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και, στη συνέχεια, θα εμπνεύσουν και θα κινητοποιήσουν τους πολίτες, απελευθερώνοντας τις δημιουργικές και παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας. Οι απαντήσεις σε καμία περίπτωση δεν είναι εύκολες. Όπως όμως έγραψε ο Σεφέρης, «από κάπου πρέπει να αρχίσει κανείς»! Ας αρχίσουμε, τουλάχιστον, θέτοντας τα σωστά ερωτήματα.